

VYSK. DR. JONAS BORUTA, SJ

Vilniaus universitetas

LIETUVA IR ŠVENTASIS SOSTAS: ISTORINĖ PERSPEKTYVA

2003 m. kovo 3 d. įvykusioje mokslinėje konferencijoje pagrindinis dėmesys buvo skirtas Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto santykių XX a. analizei. Turime pripažinti, kad Šventojo Sosto ir Lietuvos santykiams XX a. vienaip ar kitaip darė įtaką visa ankstesnių amžių istorija, taip pat šimtmečiais spręstos – ir vienos išspręstos, kitos likusios neišspręstos – problemos.

Šio darbo tikslas – glaustai perteikti tą istorinį paveldą, kuris vienaip ar kitaip paveikė XX a. Lietuvos ir Vatikano bei kaimyninių valstybių santykių raidą. Aptariama Z.Ivinskio, P.Jatulio, St.Matulio, R.Krasausko, P.Rabikausko, R.Mažeikos* ir kitų išeivijos istorikų Vatikano archyvuose aptikta ir paskelbta medžiaga. Taip pat remiamasi Lietuvos istorikų E.Gudavičiaus, A.Bumblausko, M.Jučo, I.Vaišvilaitės, L.Jovaišos** ir kitų darbais.

---

* Z.Ivinskis, Lietuvos ir Apaštalų Sosto santykiai amžių bėgyje (iki XVIII a. galo), *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 4, Roma, 1961, p. 117–152; Z.Ivinskis, Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas (1417) ir jos reikšmė Lietuvių tautai, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 7, Roma, 1972, p. 55–132; Z.Ivinskis, Lietuvos istorija romantizmo metu ir dabar, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 3, Kaunas, 1939, p. 320–341; Z.Ivinskis, Lietuvos istorija naujų šaltinių ir pokario tyrinėjimų šviesoje, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 5, Roma, 1964, p. 523–599; P.Jatulis, Pastangos įsteigti Lietuvos Bažnytinę provinciją nuo Mindaugo iki Nepriklausomybės laikų, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 10, Roma, 1984, p. 169–184; St. Matulis, Lietuva ir Apaštalų Sostas, 1795–1940, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 4, Roma, 1961, p. 153–175; R.Krasauskas, Katalikų Bažnyčia Lietuvoje XVI–XVII amžiuje. Nuosmukio priežastys ir atgimimo veiksniai, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 6, Roma, 1969, p. 189–239; P.Rabikauskas, Lietuvos krikšto aplinkybės, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 13, Roma, 1990, p. 89–110; P.Rabikauskas, La Chiesa in Lituania al Tempo di San. Carlo Borromeo, *Studia Boromai-ca*, N. 5, Milano, 1991, p. 57–77; P.Rabikauskas, Šv. Petro Kanizijaus reikšmė Lietuvai, *LKMA Metraštis*, t. 13, Vilnius, 1998, p. 79–86; P.Rabikauskas, The Foundation of the University of Vilnius (1579). *Royal and Papal Grants*, Roma, 1979, 75 p.; R.Mažeika, LDK Algirdo laikysena krikščionybės atžvilgiu, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 13, Roma, 1990, p. 205–220.

** E.Gudavičius, Šv. Brunono misija, *Darbai ir dienos*, Nr. 3(12), 1996, p. 115–128; E.Gudavičius, Pora pastabų dėl vadinamosios Brunono eiluiotosios dedikacijos imperatoriui, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 17, Vilnius, 1999, p. 363–372; E.Gudavičius, Dėl Šv. Brunono hagiografijos minimų baltiškų vardų, *Naujasis židinys-Aidai*, 2001, Nr. 1, p. 536–538; A.Bumblauskas, 1009-iejį Lietuvos istorijos periodizacijoje, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 17, Vilnius, 1999, p. 357–361; R.Šiūlys, Šv. Brunono Kverfurtiečio misija, *LKMA Metraštis*, t. 17, Vilnius, 2000, p. 7–52; M.Jučas, *Krikščionybės kelias į Lietuvą. Etapai*

Kada Šventasis Sostas apie mūsų kraštą ir jame gyvenančias baltų tautų protėvių gentis išgirdo ne neutralią geografinę, etnologinę, bet savo evangelizacinei misijai vykdyti svarbią informaciją? Manychiau, kad tai įvyko dar Karolingų epochoje, kai Romą pasiekė Rimberto „Vita Sancti Anskarii“, t.y. 801–865 m. gyvenusio vienuolio benediktino Šventojo Ansgaro gyvenimo aprašymas. Popiežius Grigalius IV 831 m. jį paskyrė Hamburgo ir Bremeno arkivyskupu ir apaštališkuoju vikaru Šiaurės ir Skandinavijos kraštams. Jis sukrikščionino Šlezvigą ir Holšteiną, dalyvavo Danijos christianizacijoje, po to leidosi su misijomis į Norvegiją ir Švediją. „Vita S. Anskarii“ autorius Rimbertas buvo Ansgaro diakonas, o po jo mirties – Hamburgo–Bremeno arkivyskupas. Jis aprašo¹, kaip 853 m. švedų karalius Olavas (Oleph), ką tik priėmęs krikštą iš Ansgaro rankų, išsirengė į žygį per Baltijos jūrą į kuršių (chori) kraštą, kuris atsisakė mokėti lig šiol mokėtą duoklę danų ir švedų vikingams. Kuršių žemėje paėmę ir sudeginę „miestą“ tvirtovę Seeburg, po to, palikę savo laivus, apgulė kitą „miestą“ tvirtovę Apulia. Šis archeologų jau nuo XX a. pradžios identifikuojamas su netoli Skuodo esančiu Apuolės piliakalniu Lietuvos teritorijoje. Rimberto pasakojimu, aštuonias dienas kovos vyko prie Apuolės, vikingai pradėjo dvejoti, ar verta toliau kautis. Mesdami burtą, jie stengėsi sužinoti savo senųjų pagoniškujų dievų valią, bet nesužinojo, ar bent vienas iš jų būtų pasiruošęs jiems padėti. Tada Ansgaro patarimu jie suskato šauktis krikščionių Dievo pagalbos ir mestas burtas parodė, kad Kristus norįs jiems padėti. Šios žinios padrąsinti, vikingai rengėsi atnaujinti Apulios pilies puolimą, tačiau to neprireikė – pilies šlaitu nusileidę kuršių pasiuntiniai pasiūlė taikos de-

---

ir problemas, Vilnius, 2000, 190 p.; M.Jučas, Žemaičių byla Konstancos Bažnytiniame Susirinkime, *LKMA Metraštis*, t. 16, Vilnius, 2000, p. 23–35; L.Jovaiša, Tridento Susirinkimas ir Lietuva, *LKMA Metraštis*, t. 16, Vilnius, 2000, p. 35–48; L.Jovaiša, Baroko pradžia Lietuvoje, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 16, Vilnius, 1996, p. 475–487; L.Jovaiša, Mikalojus Daukša – dvasininkas, *Naujasis židinys–Aidai*, 2000, Nr. 1–2, p. 40–45; I.Vaišvilaitė, Vatikano II Susirinkimas ir Lietuva, *LKMA Metraštis*, t. 16, Vilnius, 2000, p. 49–56; A.Streikus, Sovietų valdžios reakcija į Vatikano II Susirinkimą, *LKMA Metraštis*, t. 16, Vilnius, 2000, p. 57–66.

¹ Vita Anskarii auctore Rimberto, Hrsg. Von G.Waitz, Hannover, 1884; *Scriptores rerum Germanicarum. Zweisprachige Ausgabe von W.Fillmich, Quellen des 9. und 11. Jahrhunderts zur Geschichte der Hamburgischen Kirche und Reiches*, Hamburg, 1961, p. 3–133; Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, t. 1, Vilnius, 1955, p. 21–22; K.A.Matulaitis, Šv. Anskaras arkivyskupas, kn. K.A.Matulaitis, *Šventųjų gyvenimai*, Čikaga, 1949, p. 74–76; W.Lammers, Ansgar, *Gestalten der Kirchengeschichte*, Hrsg. Greschat, Band 3, 2 Auflage, Stuttgart, Berlin, Köln, 1994, p. 97–98.

rybas, kurių metu sumokėjo didelę duoklę už nemokėtą laikotarpį bei išpareigojo ir ateityje mokėti duoklę, klausyti švedų karaliaus².

Turbūt nėra pagrindo abejoti, kad reikšmingo Bažnyčios hierarcho biografija, parašyta lotynų kalba, pasiekė Romą, ir vėlesniais – jau Otonų atnaujintos imperijos – laikais nulėmė misijinius vyskupų Šv. Vaitiekaus-Adalberto ir Šv. Brunono-Bonifaco Kverfurtiečio evangelizacinius žygius į prūsų, jotvingių ir lietuvių gyvenamus kraštus. Šių baltų genčių apaštaltų misionierių gyvenimo ir kankinystės aprašymai taip pat tikrai pasiekė Romą. Tai liudija ir Bažnyčios mokytojo (anksčiau vadinto Bažnyčios daktaru) Šv. Petro Damiani raštuose apibendrinti įvairių šaltinių duomenys apie šių šventųjų misijas baltų kraštuose. (Kaip žinome, trumpame Šv. Brunono Kverfurtiečio kankinystės aprašyme pirmą kartą 1009 m. paminėtas Lietuvos vardas.) Su šventaisiais Vaitiekumi-Adalbertu ir Bruno Kverfurtiečiu prasideda baltų genčių evangelizacijos istorija³.

Baltų kraštų vietinių bažnyčių – vyskupijų kūrimo istorija prasideda Šv. Meinardo 1186 m. įkurta Ikškilės vyskupija Latvijoje⁴.

Pasak Z.Ivinskio, žinių apie baltų tautas į Vakarų Europą ir Romą prasiskverbė daugiau, kai vokiečių pirklių keliais nusekė misininkai, kai pagaliau prie Dauguvos krantų (Livonijoje) nuo 1202 m. buvo įkurtas Kalavijuočių ordinas, o į Prūsus 1231 m. koją įkėlė pirmasis Vokiečių ordino kryžiuočių riterių būrelis.

Ginkluotų misijų atstovai, kurių visą veiklą reikia aiškintis pagal kryžiaus karų ir jų metu kilusios dvasios ideologiją, tapo Apaštaltų Sosto informatoriais apie Baltijos tautas. Senieji prūsai, latvių, o ypač lietuvių giminės – žodžiu, visos baltų tautos – buvo pristatytos Romai kaip pagonys; vėliau jie užsitraukė užkietėjusių „idololatrų“ (t.y. stabmeldžių) pavadinimą.

Kryžiaus karų į Palestiną žygiams baigiantis, o po 1270 m. galutinai sunykus, gerokai arčiau – Baltijos rytiniame krante – atsivėrė naujas kryžiaus karų frontas. Pirmoji Romos pažintis su pagonimis lietuviais prasidėjo būtent prieš juos skelbiamais kryžiaus karais. Jie per visą XIII a. nusitęsė iki pat XIV a. pabaigos, išskyrus labai trumpą ir šviesų laikotarpį, kai pakrikštytas Lietuvos valdovas Mindaugas popiežiaus vardu buvo karūnuotas karaliumi⁵.

² Žr. P.Žadeikis, Kasinėjimai Apuolėje, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 1, Kaunas, 1936, p. 393–395.

³ Ten pat; E.Gudavičius, Lietuvos vardas XI–XII a. I pusės šaltiniuose, *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai*, t. 3, Vilnius, 1983.

⁴ S.Kučinskis, *San Meinardo vescovo apostolo della Lettonia (1186–1196)*, Tipografia Vaticana, 1993.

⁵ Z.Ivinskis, Lietuvos ir Apaštaltų Sosto santykiai amžių bėgyje (iki XVIII a. galo), *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 4, Roma, 1961, p. 122–123.

Vokiečių istorikai Erichas Casparas (1924), Erichas Maschke (1928) yra išvedę skirtumą tarp XIII a. popiežių ir imperatorių misijų teorijos⁶. Lietuvių istoriografijoje pirmasis tai padarė kan. Antanas Steponaitis (1883–1964)⁷. Pavyzdžiais iš popiežių bulių ir imperatorių dokumentų minėtieji autoriai yra įžvalgiai pagrindę mintį, jog imperatoriai pirmiausiai specialiai pabrėždavo ginkluotą krašto užėmimą. Tai patvirtina, pavyzdžiui, garsioji imperatoriaus Frydricho II 1226 m. kovo mėn. Rimini privilegija. Ja skelbiama, kad imperatorius visas prūsų žemes ir plotus, kuriuos Ordinas Rytuose užkariaus, atiduoda jo nuosavybėn, o Vokiečių ordino magistrui suteikiamas imperijos sritinio kunigaikščio teisės ir titulas.

Z.Ivinskis sako, kad ginkluotoje imperatoriaus misijų teorijoje svarbiausias dalykas buvo užimti kraštą, o Romos kurijos teorija buvo priešinga. Bulėse dažnai buvo iškeliami, kad svarbiausias kryžiuočių misijų veikimo momentas – apkrikštyti pagonis ir naujakrikštus apsaugoti nuo atkaklių pagonių keršto. Antai popiežius Aleksandras IV (1254–1261), daugiausiai paskelbęs kryžiaus karo prieš lietuvius bulių, pabrėžė: „Atsivertimas turi būti laisvai priimtas, nepriverstas, [nes] pats Dievas priverstinių patarnavimų nepriima“⁸.

Romą informacija apie Lietuvą ir joje vykstančius religinius procesus ne iš tendencingų karinių vienuolinių ordinų, bet iš kitų šaltinių pasiekia tik Mindaugo laikais. Jis įsteigė ir pirmąją vyskupiją Lietuvoje. Aišku, kad vyskupijos negali būti steigiamos neužmezgus bent minimalių santykių su Šventuoju Sostu. Tokius santykius užmegzti vertė ir susidariusi grėsminga padėtis kuriamoje Lietuvos valstybėje. XIII a. pirmojoje pusėje Livonijoje ir Prūsijoje įsikūrus galingiems kariniams ordinams ir jiems susivienijus, Lietuvos žemėse dar nebuvo vieno valdovo valdomos valstybės. Mindaugas, matydamas Lietuvai gresiantį pavojų, pašalino kitus kunigaikščius ir paėmė visą valdžią į savo rankas. Mindaugo priešininkai sričių kunigaikščiai suorganizavo prieš jį galingą sąjungą, į kurią įtraukė Livonijos kalavijuočius, jotvingius, žemaičius, net Haličo–Volyinės kunigaikštį Danielių. Situacijos verčiamas Mindaugas pasiūlė Livonijos ordinui taiką. Ordino magistras Andrius von Stirlandas siūlymą priėmė su viena sąlyga – jei Mindaugas ir jo valdiniai apsikrikštys. Mindaugas su šia sąlyga sutiko ir 1250 m. pabaigoje arba 1251 m. pradžioje pasikrikštijo su savo žmona, vaikais ir daugybe valdinių. Nors Mindaugo krikšto proga į Lietuvą atvyko pats Livonijos ordino magistras su būreliu

⁶ Ten pat, p. 126.

⁷ A.Steponaitis, *Mindaugas ir Vakarai. Vokiečių militarinių ordinų veikla ir Mindaugo santykiai su Roma*, Kaunas, 1937.

⁸ Z.Ivinskis, *Lietuvos ir Apaštalų Sosto santykiai...*, p. 127.

ordino brolių ir kunigų, tačiau šis įvykis tik keliomis eilutėmis aprašytas Eiliuotoje Livonijos kronikoje.

Apsikrikštijęs Mindaugas pasiuntė pas popiežių Inocentą IV savo pasiuntinius, kurie pranešė apie valdovo krikštą, paprašė savo šaliai Apaštalų Sosto globos, karaliaus vainiko. Buvo paprašyta ir įsteigti Lietuvos vyskupiją, tiesiogiai pavaldžią popiežiui. Inocentas IV 1253 m. birželio 24 d. apaštalinio laišku Rygos arkivyskupui liepė parinkti tinkamą kandidatą į Lietuvos vyskupus. 1253 m. rugpjūčio 21 d. bule popiežius Inocentas IV Lietuvos vyskupu paskyrė Vokiečių ordino kunigą Kristijoną. Rygos arkivyskupas Albertas 1253 m. pabaigoje arba 1254 m. pradžioje išventino Kristijoną vyskupu ir kaip metropolitas savo vardu paėmė iš jo klusnumo priesaiką, taip įjungdamas Lietuvos vyskupiją į savo Bažnytinę provinciją. Tačiau su tuo nesutiko nei karalius Mindaugas, nei jo prašomas popiežius, kuris 1254 m. rugsėjo 3 d. dviem bulėmis „*Inclinati precibus*“ ir „*Inclinati serenitatis tue*“ Lietuvos vyskupą Kristijoną atleido nuo duotos klusnumo priesaikos Rygos arkivyskupui. Neuenburgo vyskupas Dytrichas (Dietrich) buvo įpareigotas iš vyskupo Kristijono paimti priesaiką Apaštalų Sosto vardu. Taip buvo įsteigta pirmoji Lietuvos vyskupija, tiesiogiai pavaldi Romai.

Z.Ivinskis Vatikano archyvuose rado anų laikų popiežių rašytų laišku tekstus, kuriuos prel. P.Jatulis taip komentuoja: „Popiežius tačiau nustebo gavęs Mindaugo pranešimą, kad Rygos ganytojas, konsekraavęs vysk. Kristijoną, iš jo priėmė priesaiką savo vardu, tuo būdu Lietuvos vyskupiją priskirdamas kaip sufraganiją Rygos arkivyskupijai. Vadinas, buvo peržengti popiežiaus duoti įgaliojimai. Aišku, tiek Rygos arkivyskupui, tiek Livonijos ordinui rūpėjo užsitikrinti savo valdžiai Lietuvos plotus. Kaip tik tuo metu (1251) buvo panaikinta Žiemgalos vyskupija, kuriai anksčiau buvo numatyta priskirti dar nenukariautos Lietuvos sritys. Ta vyskupija buvo prijungta prie Rygos vyskupijos, kuri nuo to laiko pakelta į arkivyskupiją. Mindaugui buvo žinomi vokiečių kėsiai, taigi jis greitai pasiskundė popiežiui. Inocentas IV tučtuojau įsakė Neuenburgo [Naumburgo], vyskupui Saksonijoje, kad Šventojo Sosto vardu naujai priimtą iš vyskupo Kristijono priesaiką, panaikindamas aną Rygos arkivyskupo priimtą. Naumburgo vyskupui popiežius 1254.IX.3 rašė, kad Rygos arkivyskupas priėmė iš vysk. Kristijono priesaiką savo Bažnyčios vardu, kam visai nebuvo įgaliotas, „ypač kad Lietuvos žemė priklausau Šv. Petro teisėms ir nuosavybei ir to karaliaus garbei, kurį nuo jo atsivertimo pradžios priėmėme kaip ypatingą Bažnyčios sūnų ir karališkos didybės titulu liepėme atžymėti; jokio kito ten nenorime vyskupo, kuris kam nors kitam, o ne Romos popiežiui būtų priklausomas. Kadangi tas karalius nuoširdžiu laišku mūsų prašė, kad šį dalyką sutvarkytume pa-

gal Apaštalo Sosto apdairumą, mes, patenkindami jo prašymą, tavo broliškumui apaštalinio raštu įsakome, kad <...> minėtam arkivyskupui padarytos priesaikos tas vyskupas nesilaikytų, bet kad priimtumei iš jo įprastą ištikimybės priesaiką mūsų ir Romos Bažnyčios vardu, pagal formulę, kurią esame prisiuntę minėtam arkivyskupui“⁹.

Tokia popiežiaus Inocento IV taktika atitinka (kaip matysime vėliau) Višutinės Bažnyčios tradiciją, fiksuotą Bažnytinės teisės šaltiniuose nuo VI-I a., t.y. nuo popiežiaus Grigaliaus Didžiojo ir Kenterburio arkivyskupo šv. Augustino korespondencijos tuo klausimu laikų – neofitų vyskupijas palikti tiesiogiai pavaldžias Romai, neįjungiant jų į kaimyninių šalių bažnytinės struktūras. Juk neofitams reikia Evangeliją išsiurbti į savo tautinę kultūrą, o ne su Evangelija panirti į kurios nors kaimyninės tautos kultūrą. Z.Ivinskis rašo: „Įkurdamas atskirą Lietuvos vyskupiją (diocesis Lethoviensis), suteikia jai Apaštalo Sosto globą ir apsaugą (1251 m. liepos 17 d.)“¹⁰.

Atskira vyskupija, tiesiogiai pavaldi popiežiui, – tai nemažas žingsnis į priekį, o Mindaugo laikų Lietuvoje (jei ne nelemti politiniai įvykiai – Mindaugo nužudymas ir t.t.) buvo visos sąlygos įkurti ir Lietuvos Bažnytinę provinciją. V.Gidžiūnas Bostono „Lietuvių enciklopedijoje“ mini tris anuo metu Lietuvoje įkurtas vyskupijas: „Mindaugui rūpinantis vyskupo konsekracija ir vyskupijos įsteigimu, Gniezno arkivyskupas 1253 m. Lietuvos vyskupu konsekrovo dominikoną Vitą, kuriam Mindaugas užrašė Veisiejų sritį. Jokios karinės jėgos neparemtas, Vitas dar trumpiau už Kristijoną gyveno savo vyskupijoje, kurią palikdamas parašė popiežiui realiaciją apie vargingą krikščionių padėtį Lietuvoje. Vakariniame jotvingių krašte, Lukovo srityje, buvo stengtasi įkurti dar vieną vyskupiją. Aleksandras IV 1256 m. įsakė Breslavo vyskupui Lukovo vyskupu konsekruoti pranciškoną Baltramiejų Bohemietį, bet tam pasipriešino Vokiečių ordinas. Lietuvos teritorijoje buvo įkurta ir Kuršo vyskupija, kuri apėmė visą šiaurės vakarų Žemaitiją iki Ventos, vadinamąjį Ceklį. Joje 1251–1263 m. vyskupavo Henrikas Liuksemburgietis, Mindaugo globėjas. Jis nesėkmingai stengėsi įkurti Klaipėdoje savo rezidenciją ir pastatyti katedrą“¹¹. Bet visos vyskupijos mažai teturėjo ir tikinčiųjų, ir liaudžiai Evangeliją skelbiančių misionierių. Šv. Vaitiekaus-Adalberto ir Šv. Brunono-Bonifaco laikai jau buvo praėję. Lietuvos krikšto problema jau buvo nebe tiek krašto gyventojų asmeninio atsivertimo, kiek visos šalies kaip valstybės egzistavimo problema.

⁹ P.Jatulis, Pastangos įsteigti Lietuvos Bažnytinę provinciją nuo Mindaugo iki Nepriklausomybės laikų, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 10, Roma, 1984, p. 171–172.

¹⁰ Z.Ivinskis, Lietuvos ir Apaštalo Sosto santykiai., p. 127.

¹¹ V.Gidžiūnas, Katalikų Bažnyčia Lietuvoje, *Lietuvių enciklopedija*, t. 15, Bostonas, 1968, p. 132.

Tolesnį tragišką Lietuvos Bažnyčios, jos vyskupijų, taip pat beveik pusantro šimtmečio Lietuvos valstybės likimą komplikavo tolesnė Vokiečių ordino riterių agresija. Z.Ivinskio teigimu: „Su Mindaugo žuvimu (galutinai dar neišsiaiškinta, ar jis pasiliko krikščionimi) eilei generacijų baigėsi ir valdovų santykiai su popiežiumi. Tik iš apačios rusenanti krikščionybė negalėjo daryti daug pažangos, kai pats valdovas buvo pagonis. Krikštyti kraštą tada reiškė, kad pirmiausia pats didysis kunigaikštis priims krikštą, įsakydamas tai daryti ir savo valdiniams.

Su lietuviais vis labiau išsiplėtoję karo santykiai, kurių metu Ordinas labiausiai gėidė vakarinės Lietuvos (Žemaičių), ilgam palaidojo bet kokias pastangas Lietuvą pakrikštyti, pradėdant nuo valdovo dvaro. Tuose santykiuose yra atsakymas, kodėl didieji Lietuvos kunigaikščiai iki pat XIV a. galo liko abejingi popiežiaus, imperatoriaus ir kaimynų valdovų įtikinėjimams priimti lotynų krikštą (1323, 1349, 1351, 1358, 1373). Ir Gedimino laišakai Avinjono popiežiui Jonui XXII, ir derybos, kaip ir laišakai tuo klausimu per imperatorių Karolį IV ar Vengrijos ir Lenkijos valdovus, vis primenant Vilniaus kunigaikščiui reikalą krikštytis, paliko tik negyvi pergamentai, negavę jokios eigos.

Lietuvių tautos istorijoje įvyko reikšmingas posūkis, kurio pasekmės Rytų Europoje buvo didesnės reikšmės, pvz., už rusų tautos numetimą totorių jungo. Kai Kryžiuočių ordinas, prisidėjęs skrynias Romos Kurijos bulių ir įvairių privilegijų, pasirodė visai netikęs kaip krikštijimo ir misijų institucija, Vilniaus valdovo ir jo tautos krikštijimas atėjo iš šono. Jis buvo surištas su svarbiais politiniais pasikeitimais, kai didysis Lietuvos kunigaikštis tapo kaimyninės valstybės karaliumi¹².

Tai jau 1387 metai. Tikrieji tų metų jau galutinio Lietuvos krikšto iniciatoriai ir vykdytojai – ne svetimšaliai, ne Ordinas ir ne lenkai, bet Lietuvos valdovai – lietuvių didieji kunigaikščiai Jogaila ir Vytautas. Net Lietuvos kunigaikščiams Jogailai ir Vytautui nepalankus lenkų istorikas J.Dlugošas pripažįsta šiems valdovams kilniausią, viduramžių supratimu, krašto krikštytojų ir apaštalų titulą.

P.Rabikauskas neneigia Dlugošo kronikos pateikiamų žinių netikslumo: „Dlugošas savo kroniką rašė praėjus daugiau kaip 60 metų nuo pačių įvykių. Be to, niekas neabejoja, jog Dlugošas kronikoje įvykius aiškina dažnai tendencingai, lietuviams gana nepalankiai, jog joje yra daug netikslumų, kurie suklaidino ir tebeklaidina ne vieną rimtą istoriką. Pvz., Dlugošas rašo, kad į Vilnių atvykę karalius su karaliene krikštyti lietuvių. Iš čia kilo lenkuose jaunutės Jadvygos (ji tuomet buvo vos 12–13 metų mergaitė) idealizavimas, jos išskirtinių nuopelnų krikštijant Lietuvą

¹² Z.Ivinskis, Lietuvos ir Apaštalų Sosto santykiai..., p. 128.

į padanges kėlimas. Bet nė vienas iš to laiko išlikusių dokumentų nepa-
mini karalienės Vilniuje. Ji ir negalėjo būti Lietuvos sostinėje, nes tuo pa-
čiu metu Lenkijos ponai ją nusivežė į Ukrainos Lvovą. Jiems rūpėjo atsi-
imti vadinamosios Raudonosios Rusijos žemes, kurios 1350 m. buvo pa-
vestos valdyti Vengrijai, ir Jadvyga, kaip buvusio Vengrijos karaliaus
duktė, savo dalyvavimu turėjo patvirtinti naują tvarką¹³.

Visi lietuviai, rašę apie Lietuvos krikštą, pabrėžia faktą, jog lenkai
tam krikštui neteikė didelės svarbos. „Kaip patvirtina ir pačios Jogailos
Vilniuje duotos privilegijos, – rašo Z.Ivinskis, – neofitas – naujasis Lenki-
jos karalius atvyko Lietuvos sostinėn su mažu kunigų būreliu, kuriame
nebuvo nei Gniezno arkivyskupo Bodzantos, nei Krokuvoje lietuvių ku-
nigaikščius krikštijusio vysk. Jono Radlicos, nei veiklaus Poznanės vys-
kupo Dobrogosto“¹⁴. Iš tuomet Vilniuje duotų privilegijų sužinome, kad
su Jogaila iš Lenkijos atvyko keletas atsakingų valstybės vyrų: Poznanės
vaivada, du mozūrų kunigaikščiai, pora kaštelionų, dvaro taurininkas,
iždininkas ir kiti. Jie, aišku, lydėjo Jogailą kaip valdovą. Juo labiau, atro-
do, reikėjo iškilmingos Bažnyčios dignitorių palydos, nes karaliaus kelio-
nės tikslas ir buvo įvesti Lietuvoje krikščionybę, įsteigti naują vyskupiją,
numatyti jai vyskupą, steigti parapijas. Ir jaunai karalienei būtų buvę
įdomu susipažinti su savo vyro tėviške. Lvovo srities reikalus būtų buvę
galima sutvarkyti ir pora mėnesių vėliau. Kodėl viso to nebuvo? Man-
čiau, kad pats karalius ir jo broliai Skirgaila, Vladimiras, Kaributas, taip
pat pusbrolis Vytautas to nenorėjo. Jie viską taip sutvarkė, kad krikščio-
nybės Lietuvoje įvedimas būtų pačių lietuvių reikalas. Per daug buvo įsi-
ėdęs kryžiuočių įsitikinimas, kad krikštytojams turi priklausyti vienokia
ar kitokia teisė valdyti pakrikštytuosius. Panašios priklausomybės nuo
kaimynų lietuviai, be abejo, baidėsi, nors Krėvoje ir buvo nutarę Lietuvą
„prišlieti“ (t.y. lot. *applicare**) prie Lenkijos. Tas noras nepriklausyti jau-

¹³ P.Rabikauskas, Lietuvos krikšto aplinkybės, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 13, Ro-
ma, 1990, p. 101; P.Rabikauskas, Dėl palaimintosios Jadvygos kanonizacijos, *Bažnyčios
žinios*, 1996 12 30, Nr. 24, p. 17; tas pats, *Voruta*, 1997 01 18–24, Nr. 3 (285), p. 7; Lenkijos
vyskupų sveikinimas Lietuvos vyskupams. Lietuvos Vyskupų Konferencijos atsakymas
į Lenkijos vyskupų sveikinimą, *Bažnyčios žinios*, 1996 04 15, Nr. 7, p. II–V.

¹⁴ Z.Ivinskis, Lietuvos krikšto problema, *Aidai*, 1966, p. 363.

* Termino „applicare“ vertimo į lietuvių kalbą problemą yra išsamiai aptaręs P.Rabi-
kauskas str. Lietuvos krikšto aplinkybės (*LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 13, p. 99–100). Jis
paaiškina, kad terminą „applicare“ į lietuvių kalbą reikia versti „prišlieti“, „prijungti“:
„Akte vartojamas lotyniškas žodis „applicare“; jis reiškia „prišlieti“, „prijungti“. Atrodo,
jog tai ilgai galvotas ir ieškotas išsireiškimas, nes būtų buvę daug paprasčiau pasakyti
„unire“, „adiungere“, „coniangere“, „incorporare“ arba panašiai. Matyt, lietuviai reikala-
vo įrašyti tokį terminą, kuris mažiau ribotų jų savarankiškumą. „Applicare“ yra tarp kit-
ko tipiškas terminas laivininkystėje, kai atplaukęs laivas prisitvirtina prie kranto, „prisi-
švartuoja“, kaip sakoma; t.y. laivas prisijungia prie kranto, bet laivas lieka laivu ir krantas

čiamas ir pirmuosiuose oficialiuose krikšto metu duotuose dokumentuose. Steigiant Vilniaus vyskupiją, nieko nepasakyta, kuriai metropolijai ji turėtų priklausyti ir net popiežiaus kanoniškas vyskupijos įsteigimas pavestas ne Gniezno arkivyskupui metropolitui, o tiesiog įgaliotam Poznanės vyskupui. Jogaila ir Vytautas jau tuomet galėjo galvoti apie atskiros Lietuvos Bažnytinės provincijos sudarymą. Vytautas, kaip žinoma, vėliau tam turėjo konkretų planą, tik tai laiko aplinkybės neleido jo įvykdyti¹⁵. Mat Lietuva neturėjo savo kunigų, nebuvo joje dvasininkams rengti tinkamų mokyklų. Taip pati gyvenimo realybė privedė prie to, kad Vilniaus vyskupija jau po keturių dešimtmečių tapo Gniezno metropolijos Lenkijoje dalimi¹⁶.

Palyginę Mindaugo krikšto, pirmosios Lietuvos vyskupijos įsteigimo, istoriją su 1387 m. Lietuvos krikšto įvykių istorija, rasime daug panašumų tarp abiejų įvykių dalyvių reakcijų ir siekimų. Iš pirmo žvilgsnio kelia nuostabą, kad Vytautas, kovodamas dėl Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų nepriklausomybės nuo kaimyninių valstybių bažnytinių centrų, ne iki galo sekė Mindaugo pavyzdžiu. Kodėl? Ar Vytautas, kovojęs dėl nepriklausomos nuo Maskvos metropolito LDK stačiatikių metropolijos, nesuprato, kad reikia kovoti ir dėl katalikų vyskupijų nepriklausomybės nuo Lenkijos bažnytinių struktūrų, konkrečiai nuo Gniezno arkivyskupo metropolito, Lenkijos primo, įtakos? Tai, kad Gniezno arkivyskupas Jogailos ir Vytauto nebuvo pakviestas į oficialias Lietuvos krikšto iškilmes Vilniuje 1387 m. pavasarį, liudytų, kad abu Lietuvos valdovai tą reikalą suprato, bet, kita vertus, jie žinojo ir ką kita – mūsų jau minėtą teisinę Bažnyčios tradiciją, susiklosčiusią nuo Grigaliaus Didžiojo, t.y. nuo Anglijos christianizacijos laikų – neofitų šalyse steigiamų vyskupijų nepajungti jokiai kaimyninei metropolijai, o palikti jas tiesiog pavaldžias popiežiui. Krikštydami Lietuvą Vytautas ir Jogaila padarė viską, kad naujai įsteigtų Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų teisinė padėtis būtų sutvarkyta pagal įprastinę Romos Kurijos praktiką, t.y. būtų tiesiogiai pavaldžios popiežiui. Įsteigti nepriklausomą LDK katalikų metropoliją su centru Vilniuje bei sufraganinėmis Žemaičių ir Lucko vyskupijomis Vytautas nebespėjo ir tik po jo mirties Lietuvos vyskupijos pamažu pateko Gniezno arkivyskupo įtakon. Dar 1931 m.

---

krantu, – jie nesusivienija. Kad panašaus prisijungimo siekta Krėvos unija, rodo ir tai, jog Jogaila tapo karaliumi tik Lenkijai, o Lietuvai liko vyriausiuoju kunigaikščiu – „Lituaniae princeps supremus“, kaip nurodoma daugybėje jo dokumentų“. Taigi, prof. P.Rabikauskas terminą „applicare“ verčia pirmiausia „prišlieti“, o po kablelio „prijungti“. Gaila, kad naujausioje Krėvos akto publikacijoje (sud. J.Kiaupienė, Vilnius: Žara, 2002, p. 22) ir toliau žodis „applicare“ verčiamas tik vienu žodžiu „prijungti“.

¹⁵ *Relationes status diocesium in Magno Ducatu Lituaniae*, t. 1, Romae, 1971, p. XXV, išn. 22.

¹⁶ P.Rabikauskas, Lietuvos krikšto aplinkybės., p. 102–103.

P.Penkausko pareikšta mintis nekvestionuojamai tinka ir šiandien: „Tikrai yra žinoma, kad Vilniaus vyskupas, nepaisant lenkų reikalavimo dėl priklausymo Gniezno metropolijai, XV a. nedalyvavo lenkų provincijų sinduose, <...> jis buvo teoretiškai priskaitomas prie tos provincijos, kuri Konstancos susirinkimo (1415 m.) buvo priskirta prie vokiečių tautos“¹⁷.

¹⁷ P.Penkauskas, *Vytauto Didžiojo nuopelnai dvasinės kultūros srityje*, Kaunas, 1931, p. 32. Įdomu pasekti P.Rabikausko požiūrio į šią problemą evoliuciją 1971–1997 m. paskelbtuose straipsniuose. Šio laikotarpio pirmame straipsnyje *Diocesis Vilnensis. Notitia historica*, lotynų kalba paskelbto P.Rabikausko, SJ, knygoje *Relationes status diocesum in Magno Ducatu Lituaniae*, Vol. 1, Romae, 1971, p. 4–5, rašoma: „In actis constitutionis dioecesis Vilnensis nulla mentio circa eius dependentiam iuridicam invenitur. Summus pontifex Bonifatius IX litteris *Ad hoc nos Deus* (2 apr. 1398) eam sub sua speciali protectione asumpsit atque Iacobum, episcopum Plocensem, Nicolaum, episcopum Posnaniensem, Stephanum, abbatem Sanctae Crucis (Łysa Góra), eius conservatores constituit. De facto tamen iam annis 1406, 1420 et postea episcopos Vilnenses synodo provinciae Gnesnensis interfuisse scitur et summos pontifices electionem novi episcopi Vilnensis a. 1415 et postea archiepiscopo Gnesnensi ut metropolitae annuntiasse. Ita dioecesis Vilnensis ab initio partem provinciae ecclesiasticae Gnesnensis fecisse censenda est. Etiam curia pontificia eam saec. XIV exeunte inter suffraganeas archiepiscopatus Gnesnensis in suum Librum Provinciale in inscripsit“ (pabraukta – J.B.).

Čia P.Rabikauskas neneigia teisinio teorinio fakto, kad 1387 m. įsteigta Vilniaus vyskupija liko pavaldi tiesiogiai Apaštalo Sostui, o faktiškai bendravo tik su artimiausia ir draugiška Gniezno metropolija. Beje, ką tik cituoto teksto vertimas į lietuvių kalbą leidinyje – P.Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, Vilnius, 2002, p. 78–79, nėra tikslus, todėl, aptariant Vilniaus vyskupijos pirminę juridinę priklausomybę, reikėtų naudoti originalų, t.y. lotynų kalba rašytą P.Rabikausko tekstą.

Situacija visai atitinka 1417 m. įkurtos Žemaičių vyskupijos situaciją. Apie tai P.Rabikauskas rašo 1989 m. italų kalba publikuotame straipsnyje apie Žemaitijos christianizaciją: „*La cristianizzazione della Lituania. Atti del Colloquio internazionale*, Roma, 24–26 Giugno 1987, Citta del Vaticano, 1989, p. 219–233.

Jokiame Medininkų vyskupijos įsteigimą liečiančiame dokumente neužsimenama apie metropolitą, kuriam vyskupija turėtų priklausyti. Vienoje bulėje, skirtoje visiems Žemaičių tikintiesiems, popiežius Martynas V 1421 m. aiškina, kad jie yra pavaldūs jam ir Apaštalo Sostui (*sub nostra et Apostolicae Sedis protectione vos omnes habere intendimus*). Tik 1427 m., nominuojant naują vyskupą, popiežiaus kanceliarija parašys, kad Medininkų vyskupija *archiepiscopo Gnesnensi... metropolitico iure subesse dinoscitur*. Nežinome, kaip į tokį priskyrimą reaguota Lietuvoje. Tačiau Lietuvos vyskupijų priklausymas Gniezno bažnytinei provincijai greitai tapo įprastu dalyku“ (lietuviškas L.Jovaišos vertimas knygoje P.Rabikauskas *Krikščioniškoji Lietuva*, Vilnius, 2002, p. 74–75).

1985 m. Los Angeles vykusiame 13-ame LKMA Suvažiamime skaitytame pranešime P.Rabikauskas teigia: „Steigiant Vilniaus vyskupiją, nieko nepasakyta, kokiai metropolijai ji turėtų priklausyti, ir net popiežius kanonišką vyskupijos įsteigimą pavedė ne Gniezno archiepskupui metropolitui, o savo tiesiog igaliojam Poznanės vyskupui. Jogaila ir Vytautas galėjo jau tuomet galvoti apie atskiros Lietuvos bažnytinės provincijos sudarymą. Vytautas, kaip žinome, vėliau tam turėjo konkretų planą, tik tai laiko aplinkybės neleido jo įvykdyti. Mat Lietuva neturėjo savo kunigų, nebuvo joje dvasininkams ruošti tinkamų mokyklų, ir pati gyvenimo realybė privedė prie to, kad Vilniaus vyskupija jau po trijų keturių dešimtmečių tapo Gniezno metropolijos Lenkijoje dalimi. Panašiai ir Žemaičių vyskupiją įsteigė ne Gniezno

Galima teigti, kad paskutiniais savo gyvenimo metais Vytautas tikėjo, jog Lietuvos Bažnyčios nepriklausomybę nuo kaimyninės Lenkijos bažnytinių struktūrų galima apginti gaunant sau, o kartu ir Lietuvai karaliaus vainiką. Šis Vytauto planas nebuvo realizuotas. Tai paliko skaudžius padarinius ne tik Lietuvos valstybei, bet ir Lietuvos Bažnyčiai. Z.Ivinskis čia išvelgia Lietuvai skaudžios tradicijos genezę: „Paskutiniam savo valdymo dešimtmetyje Vytautas daug rašė Romon, net ne savo valstybės reikalais. Pavyzdžiui, 1427 m. jis prašė popiežių Martyną V paimti savo globon ir ginti nuo netikėlių Rygos kapitulą ir Bažnyčią. Šitaip mezgėsi vytautinės Lietuvos santykiai su Apaštalų Sostu. Bet jie vėl sutriko, kai prasidėjo Lenkijos audra dėl Vytauto karūnos. Iš pradžių Martynas V nebuvo priešingas Vytauto karūnacijai. Bet popiežiaus nusištatymas keitėsi naudai lenkų, kurių nuopelnai Lietuvą krikštijant Romoje buvo labai vertinami. Kancleris Zbignevas Olesnickis, kuris buvo didžiausias Lietuvos karūnos priešas, sugebėjo Romoje perteikti, kad Vytauto karūnavimasis reikš didelį nuostolį katalikybei Rytų Europoje. Iš Krokuvos Romon rašyti laišakai rodo, kad Kurija buvo graudinama ir gąsdinama. Lenkams iš tiesų atrodė, kad Vytauto pastangos Lietuvą pakelti į karalystės rangą gali reikšti 1401 m. Vilniuje ir 1413 m. Horodlėje užsimezgiusios unijos galą.

Priimdamas lenkų prašymą ir rišdamas Lietuvą su Lenkija, Martynas V Vytautui draudė karūnuotis. 1430 m. rugpjūčio 5 d. jis prašė imperatorių Zigmantą Liuksemburgietį vainikavimo klausimą atidėti, o pačios karūnos nesiūsti. Popiežius patarė, kad pusbroliai kreiptųsi į jį Romon, nes tas reikalas ešas dar nepribrendęs ir keliąs neramumus. Vytautas savo karūnos klausimu Romon buvo nusiuntęs ir savo pasiuntinius: Petrą Gedgaudą (Sienko) su Šediboru Valinuntaičiu. Bet Martynas V, lygiai dvi savaitai prieš Vytauto mirtį, 1430 m. spalio 13 d. išpėjo atskirus

---

metropolitą, bet Konstancos visuotinio susirinkimo deleguoti Lvovo arkivyskupas ir Vilniaus vyskupas. Ir ji ne nuo pat pradžių, o tik praėjus 10 metų, laikoma Gniezno arkivyskupo sufragane (P.Rabikauskas, Lietuvos krikšto aplinkybės, *LKMA Suvažiavimo darbai*, t. 13, Roma, 1990, p. 103; P.Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, p. 46).

Paskutinėje savo publikacijoje Lietuvos krikšto tema, išspausdintoje leidinyje *Krikščionybė Lietuvoje*, red. V.S.Vardys, Čikaga, 1997, p. 124, P.Rabikauskas anksčiau pateiktas išvadas paremia nuoroda į vieną iš popiežiaus bulių: „1388 m. kovo 12 d. Perudžioje popiežius [Urbonas VI] davė vysk. Dobrogostui skirtą bulę *Romanus pontifex*, kuria paveda jam, gerai ištyrus tai, ko prašoma Jogailos ir Jadvygos vardu (įsteigti Vilniaus vyskupiją ir paskirti jai vyskupą), popiežiaus autoritetu paskelbti Vilniaus miestą ir jame karaliaus paskirtą bažnyčią vyskupijos sostine ir jai valdyti paskirti vysk. Andrių, buvusį Sereto vyskupą, priimant iš jo Romos Bažnyčios vardu ištikimybės priesaiką“ (pabraukta – J.B.). (Cituota iš P.Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, p. 60).

Taigi galutinė išvada: ir P.Rabikauskas po pirmojo lyg ir suabejojimo vėliau grįžta prie P.Penkausko 1931 m. prieitos išvados.

vyskupas, kad stotų prieš Vytauto norą karūnuotis. Jam pačiam jis taip pat buvo rašęs, drausdamas užsidėti karūną.

Pirmą kartą lietuvių ir lenkų santykiuose nuo lenkų nepriklausomos Lietuvos valstybės žygis Romai buvo perteiktas kaip pavojus krikščionybei Rytų Europoje. Lenkams vis stipriau ėmus kalbėti vad. „susibroliavusiųjų“ bei susijungusiųjų tautų vardu, o ir vėliau, kai lietuviai norėdavo eiti savitu keliu, Vatikane buvo dėstomas pavojus katalikų tautų vienybei. Net tokiam Žemaičių vyskupui M.Paliulioniui XIX a. gale, kai bren-do lietuvių tautinė sąmonė, pavyzdžiui, atrodė, jog skyrimasis nuo lenkų reiškiąs bendro fronto prieš pavojingą pravoslavinimą ir „Maskoliją“ ardymą. Tik unijoje su Lenkija jaunutę „Kauno Lietuvą“ po Pirmojo pasaulinio karo teįsivaizdavo ir iš Romos atsiųstas arkivyskupas A.Zecchini, SJ. Pirmieji ryškūs tokio nusistatymo ženklai yra aptinkami jau Vytauto valdymo pabaigoje, kai popiežius Martynas V bandė didįjį Lietuvos kunigaikštį sulaikyti nuo karūnacijos. Apaštalų Sostas tai darė Bažnyčios labui. Šiaip ar taip, Lenkija jau buvo pasiėmusi Lietuvos krikštytojos aureolę, ir neofito purkštavimas prieš Karalystę-Koroną galėjo sukelti abejonių, kai kryžiuočiai buvo tiek daug prisklaidę apie Lietuvą paskalų¹⁸.

Taigi nors Vytauto Didžiojo pastangos įsteigti atskirą Lietuvos katalikų metropoliją ir nebuvo sėkmingos, tačiau jis (kartu su Jogaila) įkūrė dvi Lietuvos vyskupijas, nepriklausomas nuo kaimynų šalių bažnytinių provincijų. Tuo buvo tęsiama nuo Mindaugo laikų einanti Lietuvos bažnytinės politikos tradicija.

Tai, kad Jogailos ir Vytauto tikslas nebuvo pasiektas nei jų laikais, nei vėlesniais amžiais iki pat 1926 m., buvo Lietuvai skaudžios istorinių įvykių grandinės pradžia. Jei XV–XIX a. Lietuva būtų turėjusi savo bažnytinę provinciją, būtume turėję galimybę daryti didesnę pažangą lietuvių krikščioniškosios kultūros srityje, be abejo, dėl to būtų buvę lengviau spręsti ir valstybingumo bei kitas tautos problemas. Tarptautinėje plotmėje Lietuva liko „terra incognita“ – nepažįstama, nežinoma žemė. Tokios Lietuvos padėties liudijimų Vatikano archyvuose tarp Lietuvos vyskupų skyrimų bylų nemažai yra suradęs Z.Ivinskis. Nuo XV a. pradžios, dar Vytauto laikų prasidėjęs, o vėliau vis dažniau kartojęsis – Lietuvos neskyrimas nuo Lenkijos. Toks Lietuvos ir Lenkijos liejimas krūvon, t.y. Lietuvos laikymas Lenkija, itin išryškėjo XVI–XVIII a., kai jungtinės Respublikos priekyje stovėjo vienas karalius, pas kurį Varšuvon abiem kraštams būdavo siunčiamas vienas nuncijus. Perkeliant Kijevo vyskupą Mikalojų Viežgailą į Žemaičius, 1531 m. vasario 15 d. *Acta Miscellanea XVII* tome (f. 183v) yra užrašyta: „*ad Ecclesiam Medicensem in Luterania*“ turint galvoje *Lithuania*¹⁹.

¹⁸ Z.Ivinskis, Lietuvos ir Apaštalų Sosto santykiai., p. 132–134.

¹⁹ Ten pat, p. 135.

Vėlesniais amžiais tiesioginių mėginimų įsteigti Lietuvos Bažnytinę provinciją tarsi ir nebūta. Nebent tokiais mėginimais galėtume laikyti P.Jatulio aprašytas dramatiškas varžybas dėl žemaičių vyskupo sosto tarp lietuvio Merkelio Giedraičio ir Gniezno arkivyskupo seserėno Jokūbo Voroneckio 1574–1575 m., arba 8 metus trukusią kovą į Vilniaus vyskupo sostą neišleidžiant lenko Lucko vyskupo Bernardo Maciejovskio. Šis Lucko vyskupas po ilgos kovos buvo nukeltas į Krokuvą, o Vilnius gavo lietuviškai kalbantį vyskupą Benediktą (Voiną)²⁰. Tik XVIII a. pabaigoje, Lietuvai patekus į Rusijos carų „globą“, Vilniaus vyskupas Ignas Masalskis ir buvęs jo pagalbininkas, vėliau Mogiliovo arkivyskupas, taip pat Vilniaus vyskupas Stanislovas Sestrencevičius mėgino siekti Lietuvos primo titulo; tačiau tai buvo daroma artimai bendradarbiaujant su Rusijos carais. Šie ne tik kad nenorėjo stiprinti Lietuvos Katalikų Bažnyčios struktūrų, bet net du kartus bandė panaikinti buvusios LDK sostinės Vilniaus vyskupiją: imperatorė Jekaterina II 1796 m. panaikino šią vyskupiją prijungdama ją prie Livonijos vyskupijos, bet po poros metų caro Pavlo I ji buvo vėl atkurta. Rusijos carų imperijos saulėlydžio epochoje 1902 m. vėl buvo užsimota panaikinti garbingą praeitį ir tradicijas primenančią Vilniaus vyskupiją, tačiau šio plano realizavimą sutrukdė 1905 m. revoliucija. (Apie tai plačiau galima sužinoti iš 1995 m. išleistos E.Vidmanto monografijos²¹.)

Šimtametėms svajonėms – įsteigti tiesiogiai Šventajam Sostui pavaldžią Lietuvos Bažnytinę provinciją – išsipildyti buvo lemta tik 1918 m. vasario 16-osios aktu paskelbus Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimą. Deja, tuo metu tai buvo Lietuvos valstybė be savo sostinės ir religinio centro Vilniaus. Niūrias 1925 m. Lietuvos Bažnyčios ir valstybės veikėjų nuotakas Lietuvos Bažnytinės provincijos kūrimo išvakarėse perteikia vyskupas Justinas Staugaitis savo atsiminimuose: „Lenkijos ministeris Grabskis jau sėdėjo Romoj ir tarėsi su Vatikanu dėl konkordato. Mūsų politikams parūpo, ką Vatikanas lenkams pasakys ginčijamų teritorijų klausimu. Kas bus su Vilniumi, kurį lenkai juk yra iš mūsų užgrobę? Tą ir buvo akstinas, kurį ir mūsų politikai suprato, jog jau metas ir mums susirūpinti konkordatu. Todėl delegatūros pasiūlymas tartis dėl konkordato mūsų vyriausybės buvo palankiai priimtas.

Buvo sudaryta komisija, jei neklystu, iš trijų asmenų. Kurie būtent įėjo į tą komisiją, nepamenu, tik žinau, kad joje buvo dr. Petras Karvelis, man rodos, pirmininku [be jo, į komisiją dar įėjo K.Jokantas ir J.Macevičius. – J.B]. Komisija susitarė su delegatūra ir įvyko bendras posėdis. Po

²⁰ P.Jatulis, *Pastangos įsteigti Lietuvos Bažnytinę provinciją...*, p. 174–179.

²¹ E.Vidmantas, *Religinis tautinis sąjūdis Lietuvoje XIX a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje*, Vilnius, 1995, p. 137–139.

sėdžiui prasidėjus, Karvelis kategoriškai pateikė klausimą: ar Šv. Sostas pripažįstas Vilnių Lietuvai? Į tai delegatas atsakė, kad ne Šv. Tėvo dalykas valstybėms skirstyti teritorijas. Apaštalu Sostui rūpi Bažnyčios reikalai ir jis dėl jų tariasi su atitinkamomis valstybėmis, kurios vieną ar kitą teritoriją valdo. Jei kada atgausite Vilnių, sakė jis, Apaštalu Sostas tarsis ir su jumis dėl Bažnyčios reikalų sutvarkymo tame krašte. Kol jūs Vilniaus neturite, su jumis negalima dėl jo kalbėtis²².

Tačiau ir be Lietuvos bažnytinio bei religinio gyvenimo centro Lietuvos Bažnytinės provincijos steigimas buvo būtinas žingsnis normalizuojant per ilgus amžius nepalankiai Lietuvos žmonėms susiklosčiusią situaciją. Vysk. J. Staugaitis taip aprašo tolesnius žingsnius atkuriant Lietuvos bažnytinį gyvenimą: „1925 m. rudenį pasiekė mus gandas, kad Lietuvos vizitatoriumi skiriamas arkivysk. Jurgis Matulevičius, Vilniaus vyskupas. Jis, kaip žinoma, turėjo palikti Vilniaus sostą dėl lenkomanų politikų agitacijos.

Naujojo vizitatoriaus išmintis ir dorybės pas mus buvo gerai žinomos, todėl tą paskyrimą Lietuvos katalikai priėmė džiaugsmingai. Net vadinamieji kairieji, kurie Lietuvoje vedė atkaklią kovą prieš Katalikų Bažnyčią, prieš arkivysk. Jurgio asmenį ne ką tegalėjo pasakyti. <...> Naujasis vizitatorius tuoj pradėjo rūpintis Lietuvos Bažnytinės provincijos įsteigimu. Tatai ir buvo jo pagrindinis atvykimo pas mus tikslas.

Pirmiausia reikėjo numatyti diecezijų skaičių ir nustatyti jų ribas. J.E. vizitatorius kalbėjosi ir tarėsi su dvasininkais ir su pasauliečiais inteligentais. Prieita išvada, kad Lietuvoj, neskaitant okupuoto Vilniaus, turėtų būti bent penkios diecezijos: Kauno metropolija ir keturios vadinamosios sufraganijos. Klaipėdos kraštas, kaipo autonominis vienetas, turėtų sudaryti *praelatum nullius* [lot. – atskirą prelatūrą], nes jis per mažas, kad galėtų turėti atskirą dieceziją. Diecezijoms ribas nustatyti vizitatorius pavedė vysk. Skvireckui. Kokie šiuo reikalu buvo vizitatoriaus ir vysk. Skvirecko pasitarimai, rašančiajam šiuos žodžius nėra žinomi. Tiek žinau, jog galų gale prieita išvada, kad Lietuvos bažnytinę provinciją sudarys šios diecezijos: Kauno metropolija su arkivyskupo sostine Kaune, Telšių vyskupija su vyskupo sostine Telšiuose, Panevėžio diecezija su sostine Panevėžyje, Vilkaviškio diecezija su sostine Vilkaviškyje ir Kaišiadorių diecezija su sostine Kaišiadoryse. Klaipėdos prelatūra numatyta paversti valdyti Telšių vyskupui.

Tas projektas buvo pateiktas Apaštalu Sostui ir gautas jo patvirtinimas*. <...> Šiame suskirstyme ypatingas ribas gavo Kaišiadorių vyskupi-

²² J. Staugaitis, *Mano atsiminimai*, Vilnius, 1995, p. 283.

* Šis projektas popiežiaus Pijaus XI apaštališkąja konstitucija „Lituanorum gente“ buvo patvirtintas 1926 04 04. Jame rašoma: „...decernimus ut ex omnibus illis territoriis, quae modo in finibus Lituanae Reipublicae sita sunt, propria constituatur Provincia Ecc-

ja. Jai teko siaura ir ilga nuokarpa Vilniaus diecezijos, kurios dalys buvo šioje vadinamosios demarkacijos linijos pusėje. Tuo būdu buvo norima pabrėžti, kad Lietuva neatsižada Vilniaus, kad to krašto reikalai net Bažnyčios srityje bus tinkamai sutvarkyti tik tada, kai okupantai pasitrauks iš mūsų sostinės“²³.

1939 m. rudenį dalis Vilniaus krašto su sostine ir arkivyskupo buveine grįžo Lietuvai. 1939 m. Vilniaus arkivyskupo pagalbininku buvo paskirtas arkivyskupas Mečislovas Reinys, tvirtos religinės ir bažnytinės dvasios ganytojas, kuris iki pat savo arešto 1946 m. turėjo pakelti daug sunkumų ir spręsti konfliktus, keliamus lenkų politinės ir nacionalistinės tradicijos šalininkų dvasininkų, kurie bažnytines institucijas naudojo savo politiniams ir nacionalistiniams tikslams.

Per antrąją sovietinę okupaciją Vilniaus arkivyskupijos iki galo nereguluota situacija naudojosi ir sovietinė valdžia spausdama Vatikaną, kad pripažintų Lietuvos inkorporavimą į SSRS. Tačiau Vatikano diplomatai puikiai orientavosi šioje situacijoje ir nepasidavė sovietinėms provokacijoms. Tai rodo prie šio darbo pridėti 1 ir 2 priedai²⁴.

Arkivyskupas M.Reinys nesutiko tapti panašiu įrankiu sovietinių okupantų rankose, kaip ir kiek vėliau (1961) ir vyskupas (vėliau arkivyskupas) Julijonas Steponavičius. Pirmasis buvo įkalintas ir 1953 m. mirė Vladimiro kalėjime, o J.Steponavičius 1961 m. išstremtas už arkivyskupijos ribų į Žagarę ir tremtyje išbuvo 28 metus. Jo sugrįžimas iš tremties į Vilnių 1989 m. ir po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo popiežiaus Jono Pauliaus II 1991 m. gruodžio 24 d. apaštalinėmis konstitucijomis „*Quo efficacius*“ ir „*Rerum profecto*“²⁵ paskelbtas su Lietuvos ribomis sutampančios Vilniaus Bažnytinės provincijos įkūrimas – buvo tikrai bažnytinės religinės politikos pergalė. Tą pačią 1991 m. gruodžio 24 d. popiežius Jonas Paulius II Vyskupų kongregacijos dekretu paskyrė titulinį Metenso arkivyskupą ir pronuncijų Olandijoje Audrį Juozą Bačkį naujai įkurtos Vilniaus Bažnytinės provincijos metropolitu ir Vilniaus arkivyskupu²⁶.

lesiastica“ (...nutariame, kad iš visų tų teritorijų, kurios dabar yra Lietuvos Respublikos ribose, būtų sudaryta atskira Bažnytinė provincija). Taigi įkuriama provincija oficialiai nevadinama Lietuvos bažnytine provincija, o tik Bažnytine provincija Lietuvos Respublikos teritorijoje. Pagal oficialią Bažnyčios tradiciją ją reiktų vadinti Kauno bažnytine provincija pagal Metropolijos centrą Kaune. Žr. *Tiesos kelias*, t. 1, Nr. 4, 1926 04 19, p. 24.

²³ Ten pat, p. 286–287.

²⁴ Žr. *Pokalbiai apie pasaulėžiūrą*, t. 3, Vilnius, 1988, p. 269–271; *Aidai*, Nr. 3, 1987, p. 201–202.

²⁵ Acta Joannis Pauli P.P.II Constitutionnes Apostolicae „*Quo efficacius*“ et „*Rerum profecto*“, 24 decembris 1991, *Acta Apostolicae Sedis*, vol. LXXXIV, 2 aprilis 1992, Nr. 4, p. 273–375.

²⁶ Congregatio pro Episcopis. Provisio Ecclesiarum, *Acta Apostolicae Sedis*, vol. LXXXIV, Nr. 2, 7 februarius 1992, p. 179.

Tai pergalė, teikianti vilčių, kad į visus šalies gyventojų sluoksnius orientuotų bažnytinių struktūrų sudarymas suteiks galimybių vykdyti aktyvesnę visos visuomenės evangelizaciją, sukurti krikščioniškesnę bei humaniškesnę visuomenę ir valstybę. Dabar jau nebereikia lieti energijos beprasmiškuose ginčiuose dėl Vilniaus arkivyskupijos „priklausomybės Lenkijos Bažnyčiai provincijai“, atkrito reikalas priešintis svetimų valstybių veikėjų siekiams naudotis Vilniaus arkivyskupijos bažnytinėmis institucijomis Lietuvai priešiskai veiklai. Sudarytos plačios galimybės Vilniaus bažnytinėje provincijoje pagrindinį dėmesį skirti visuomenės evangelizacijai, katechizacijai ir sielovadai – ugdyti sąmoningą krikščionių, katalikų. Ir jei tokių mūsų šalies žmonių bus dauguma, pagrįstai galėsime tikėti, kad mūsų valstybėje bus vykdoma morali švari politika, kad socialinis ir kultūrinis krašto gyvenimas bus tvarkomas laikantis Evangelijos principų ir dvasios. O tai vienintelis šviesesnės ateities garantas.

Toji paskutinė žaizda – Lietuvos sostinės Vilniaus juridinis inkorporavimas į Lietuvos bažnytinės administracijos struktūras – buvo užgydyta antrą kartą atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę 1990 m. kovo 11 d. ir lenkų tautybės popiežiaus Jono Pauliaus II 1991 m. gruodžio 24 d. dekretu Lietuvos teritorijoje įkūrus dvi Bažnytines provincijas: Vilniaus ir Kauno. Tuo buvo apvainikuotos ilgų amžių Lietuvos tikinčiųjų pastangos.

Tiek įvykių, susijusių su bažnytinių struktūrų autonomija, tiek Lietuvos Katalikų Bažnyčios tiesioginė priklausomybė Šventajam Sostui vienaip ar kitaip veikė ir mūsų valstybės istoriją, ir kultūrinės bei tautines tradicijas. Ta istorija parodo santykių su Apaštalu Sostu Lietuvos požiūrį. Santykius su Vokiečių ordinu ir Lenkija nuo tautinio atgimimo laikų buvo įprasta tapyti vien juodomis ir baltomis spalvomis. Dabar ši tendencija turėtų būti vertinama kritiškai, trauktis į užmarštį, užleisdama vietą nuosekliems ir objektyviems tyrinėjimams.

1 PRIEDAS

Iš brošiūros *Pokalbiai apie pasaulėžiūrą*, t. 3, Vilnius, 1988, p. 269–271.

Klausimas: Ar tiesa, kad Vatikanas Vilniaus arkivyskupijos nelaiko Lietuvos Katalikų Bažnyčios dalimi?

Atsakymas. Kad ir kaip keista, bet Vilniaus arkivyskupija įeina į Lenkijos Katalikų Bažnyčios sudėtį. Krikščionybė į Lietuvą, kaip žinoma, atėjo iš Lenkijos prieš 600 metų. 1925 m. Vatikanas, sudarydamas konkordatą su Lenkija, dar kartą tada baltalėnkų užgrobtą senąją Lietuvos sostinę ir Vilniaus kraštą priskyrė Lenkijos Bažnyčiai, ir, suprantama,

nei popiežiaus Pijaus XI akte „Lituanorum gente“, kuriuo 1926 m. buvo įsteigta lietuvių katalikų nacionalinė bažnytinė provincija, nei vėlesniuose Vatikano dokumentuose „Vilnius nepriskiriamas Lietuvai“.

Vienoje užjūrio radijo lietuviškoje laidoje buvo pateiktas korespondento interviu su seniai mirusio buržuazinės Lietuvos įgaliotojo ministro sūnumi Stasiu Lozoraičiu, save tebetituluojančiu tos nebesančios valstybės diplomatu. Į klausimą, „Ar greit Vatikanas grąžins Vilnių Lietuvai?“, tas „diplomatas“ visai diplomatiškai atsakė: „Mes darome diplomatinį žygių, bet, reikia suprasti, Vatikanas greitų sprendimų nedaro. Be to, reikia atsižvelgti į kai kurių tautų nacionalinius jausmus“. Apie kokius jausmus čia kalbama, išryškėjo 1987 m. pabaigoje, kai vienoje Varšuvos bažnyčioje susirinkę lenkų nacionalistai atvirai prakalbo apie Vilniaus krašto naują prijungimą prie Lenkijos, net pažadėdami Lietuvai vietoj Vilniaus atiduoti Suvalkų trikampį.

Pastaraisiais metais išeivijos lietuvių spaudoje buvo pasirodę straipsnių, kuriuose svarstyta, prašyti ar neprašyti popiežiaus krikščionybės įvedimo Lietuvoje 600-ųjų metinių proga „sugrąžinti Vilnių Lietuvai“. Toms diskusijoms išeivių katalikų vyskupas P. Baltakis pasakė: „Ša!“ Jis rašė („Draugas“, 1986 vasario 4): „Suplakti religinį momentą su painiu politiniu klausimu būtų neracionalu“.

Jei popiežius Vilniaus arkivyskupiją atskirtų nuo Lenkijos bažnytinės provincijos ir priskirtų Lietuvos Bažnyčiai, matyt, neišvengiamai pripažintų ir Tarybų Lietuvos sienas, o tai būtų priešinga ne tik Vatikano dešiniųjų sluoksnių, bet ir lietuvių išeivijos „vaduotojų“ buržuazinėms politinėms aspiracijoms, todėl klerikalai ir „neprašo Vilniaus Lietuvai“. Tačiau tokia klerikalų pozicija net buržuazinės politikos požiūriu nėra nuosekli. Liberaliųjų išeivių „Akiračiai“ (1986, Nr. 2) rašė: „Mums atrodo, kad Vilniaus priskyrimas Lietuvos bažnytinei provincijai negali pažeisti Lietuvos valstybinių interesų, nes Vilnius grįžo Lietuvai 1939 m., kai Lietuva buvo buržuazinė valstybė“. Taigi.

Atitrūkusių nuo realybės klerikalų svarstymai ir „rūpesčiai“ Lietuvos žmonių nei šildo, nei šaldo. Vilnius ir Vilniaus kraštas nuo 1939 m., nuo tada, kai Tarybinė Armija išvadavo juos iš buržuazinės Lenkijos okupacijos, yra neatskiriama Tarybų Lietuvos dalis. Šio krašto katalikai, nelaukdami Vatikano malonių, išpažįsta savo tikėjimą, saugomi tarybinių įstatymų (lietuviai – lietuviškai, lenkai – lenkiškai), o atgyvenusio teritorinio suskirstymo laikymasis Vatikano kurijoje terodo, kad Apaštalų Sosto reakcingieji hierarchai laikosi socialistinės Lietuvos tikintiesiems darbo žmonėms priešingos politikos.

Jonas Sakalauskas

2 PRIEDAS

Iš žurnalo *Aidai*, Nr. 3, 1987, p. 201–202.

PAREIŠKIMAS VILNIAUS ARKIVYSKUPIJOS KLAUSIMU

Ryšium su Lietuvos krikšto 600 metų sukakties minėjimu išėivijoje pradėta akcija prašyti popiežių, kad Vilniaus arkivyskupiją priskirtų prie Lietuvos bažnytinės provincijos.

Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto valdyba, apsvarsčiusi šį klausimą, pareiškia:

1) Vilniaus arkivyskupijos dalis, kuri yra Kremliaus prie Lietuvos priskirtoje teritorijoje, faktiškai yra atskirta nuo Lenkijos bažnytinės provincijos. Jos apaštaliniai administratoriumi popiežius yra paskyręs vysk. J.Steponavičių, kuris, deja, yra sovietų valdžios ištremtas, tačiau jo pareigos eina kun. A.Gutauskas. Vilniaus apaštalinis administratorius yra pilnateisis Lietuvos vyskupų konferencijos narys ir neturi jokių ryšių su Lenkijos bažnytine provincija.

2) Prieš II pasaulinį karą buvusi Vilniaus arkivyskupija yra faktiškai padalinta į tris dalis dėl susitarimų Jaltoje ir Lenkijos-Sovietų Sąjungos sienų sutarties 1945 m. Pietinė jos dalis tebėra Lenkijos bažnytinės provincijos dalis su centru Balstogėje, kurią valdo atskiras apaštalinis administratorius, o šiaurinė dalis, kuri Kremliaus yra priskirta prie Gudijos, neturi jokio apaštalinio administratoriaus.

3) Iš autoritetingų šaltinių patirta, kad Vatikanas nesiima pertvarkyti šią padėtį dėl šių priežasčių:

a) Vatikanas sutvarko bažnytinės provincijos reikalus, kai valstybės sienos yra nustatytos tarptautinėmis sutartimis. Tačiau dabartinės rytinės Lietuvos sienos yra Maskvos vienašališkai nustatytos.

b) Vatikanas nepripažįsta prievartinio įjungimo į Sovietų Sąjungą. Tai jis parodo pripažindamas Lietuvos pasiuntinybę prie Šventojo Sosto.

c) Vatikanas esąs nuomonės, kad oficialus Vilniaus arkivyskupijos klausimo išsprendimas reikštų Lietuvos aneksijos prie Sovietų Sąjungos pripažinimą.

Yra aišku, kad Lietuvai esant okupuotai ir neturint savo vyriausybės, Vatikanas tuo reikalu turėtų tartis su Maskva ir tuo būdu pripažinti jos suverenumą bei Lietuvos aneksiją.

Mes griežtai pareiškiame, kad tiktai laisva Lietuva, o ne jos okupantas gali spręsti ją liečiančius klausimus.

4) Maskva aiškiai siekia Vilniaus arkivyskupijos klausimo formalaus išsprendimo savo naudai. Tai patvirtina Vatikano pareigūnai ir tai rodo faktas, kad Maskva tam tikslui panaudoja kai kuriuos okupuotos Lietu-

vos Katalikų Bažnyčios vadovus, kurie, neabejotinai Maskvos spaudžiami, pritaria šiam Maskvos siekiui ir viešai spaudoje pasisako už Lietuvos pasiuntinybės prie Šventojo Sosto panaikinimą, tuo būdu ir už Lietuvos sovietinės aneksijos įteisinimą.

Mes griežtai smerkiame tokias Maskvos pastangas ir okupuotos Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovų prievartavimą savo imperialistiniams tikslams pasiekti.

5) Kovojančios už savo laisvę Lietuvių tautos vardu mes dėkojame Šventajam Sostui už nusistatymą nepripažinti Lietuvos aneksijos prie Sovietų Sąjungos ir atsisakymą daryti bet ką, kas įtvirtintų šią nelegalią aneksiją.

Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas

Įteikta 2003 m. kovo mėn.

LITHUANIA AND THE HOLY SEE: HISTORICAL PERSPECTIVE

Jonas Boruta, SJ

Summary

The focus of the scholarly conference on 3 March 2003 was the analysis of the relations between the Republic of Lithuania and the Holy See in the 20th century. We have to admit that the full history of the preceding ages and all its problems, some solved and some unresolved during the centuries, influenced in one way or another the relations between Lithuania and the Holy See in the 20th century.

The goal of this work is to give a brief description of this historical heritage, which in the 20th century influenced the development of state relations between Lithuania and the Vatican, and other neighboring countries in one way or another. The author reviews the material found in the archives of the Vatican and the publications written by Z.Ivinskis, P.Jatulis, St. Matulis, R.Krasauskas, P.Rabikauskas, R.Mažeika and other historians of the emigration. He also looks at the works of Lithuanian historians E.Gudavičius, A.Bumblauskas, M.Jučas, I.Vaišvilaitė, L.Jovaiša and others.

Events connected with the autonomy of Church structures and with the direct subordination of the Catholic Church in Lithuania to the Holy See influenced the history, cultural, and national traditions of our country in one way or another. The article looks at the relations with the Holy See from the viewpoint of Lithuania. From the times of the national revival, it was usual to paint the relations with the German Order and Poland only in black and white. At present, we need to look at this tendency critically; it must sink into oblivion and be replaced by consistent and objective research.